

A nagy londoni tűzvész

Elbeszélés beszúrással és leágazásokkal (részlet)

6. Miután felkelek

Miután felkelek, megfogom a csészémet a konyhaasztalon. Előző este kiraktam ide, hogy ne kelljen sokat mozognom a konyhában, hogy mozgulataim zaját a legkisebbre csökkentsem. Olyasmi ez, amit unos-untalan csinálok, napról napra, nem annyira megszokásból, sokkal inkább azért, hogy ne hagyjam a megszokást elhalni, jöllehet ennek (csendben lenni, nem kockáztatni, hogy bárkit felébresszek) mostantól a legcsekélyebb jelentősége sincs; annak sem, hogy a csészét a helyemhez rakom le az asztalra; oda, ahol a helyem volt.

Az aljára teszek a (tökéletesen ismeretlen) Zama Filtre őrölt kávéból, kétszáz grammos üvegekben vettem a Franprix áruházban, a Saint-Paul metrókijáratával szemben. Ebből ugyanannyi majdnem egyharmadával kerül kevesebbe, mint a nevesebb márkából, a Nestléből (Nescafé) vagy a Maxwellből. Az íze a harmadával rosszabb a közönséges, de a maga nemében már nem rossz, porított Nescafé ízénél.

A mosogató melegvizet csapjából teletöltöm a csészémet, két technika között ingadozva a műveletet illetően:

— vagy lassabban folytatom a vizet, mígnem az ujjam, amit azért tartok alá, hogy érezzem a vízszög hőfokát, jelzi, hogy a víz kellően meleg;

— vagy éppen fordítva, nagyon erősen, hirtelen megnyitom a csapot, így a víz sokkal előbb lesz meleg.

Zaj mindkét esetben van, a csobogás zaja és a csővezeték szörcsögése illetlenül tör be a csendes éjszakába, a körülöttem lévő

csend bosszantó megszakítása. De hogy mélyebben sérti-e föl ezt a csendet a gyenge, de meglehetősen hosszan tartó zaj, ami akkor keletkezik, ha az első módszert alkalmazom, vagy az az erősebb, de rövidebb ideig tartó, amit a csap gyors kinyitása eredményez, azt soha nem tudom eldönteni.

A folyadék felszínén a barna őrlemény szigetcsoportjai tejszínes lével körülölelt fekete szigetekké válnak, a szigetek, rettentő lassan, süllyednek.

Lassan teszem az asztalra a csészét, két tenyerembe fogom, a kezem alig remeg, és leülök a konyhai székre, háttal az ablaknak, szemben a hűtőszekrényvel és az ajtóval, s főleg a fotellel szemben, ronda és üres, az asztal túloldalán. Három évvel ezelőtt, ősszel, amikor utoljára kezdtem neki, eredménytelenül, ennek az írásnak, a La Harpe utcában, egy hasonló órán, hasonló csésze előtt egymás után bontottam ki a celofán csomagolásból négy vietnámi kétszersültet, a márkája *Madame Sang, 75 rue du Javelot, Paris XIIIe*, a Parcheminerie utcában vettem, és addig áztattam őket a csészében, amíg szétmállottak, szétestek, feloldódtak (de teljesen soha nem mállottak szét, csak tartós darabkákra, átáztatottan is megőrizve létmódjukat; inkább úgy mállottak szét, mintha por alakú kétszersült sűrítmenyből állnának, amit nem természetes nyomás alatt állítanak elő, törékeny koherenciájuk arra készítette Alixot, hogy egy viszonylag ismert spanyol édesség mintájára a megérdemelt *Vietnámi Parányok* nevet ragassza rájuk).

De ma és ezen az órán (fél öt van; öt óra van) nem eszem semmit. Csak egy nagy csésze alig langyos és koffeines vizet iszom, hogy kiessek az éjszakából, amiről jobb nem is beszélni. A folyadék kicsit keserű, kicsit karamellaízű, egyáltalán nem kellemes. Kikortyolom, és egy percig mozdulatlanul nézem a csésze alján a rosszul feloldódott őrlemény maradék fekete foltját, hirtelen, visszatérő szorongással, amit semmilyen ismétlődés, semmilyen megszokás nem szüntet meg, nem csillapít igazán, s ami az enyém és az enyém is lesz mindaddig, amíg ezt a prózát be nem fejezem, azaz talán soha nem fog megszűnni. Majd fölkelek és visszamegyek a szobába, leülök a nyitott füzet elé.

Az íróasztalnál ülök, az ágygal szemben, a füzetet tegnap nyitottam ki, mielőtt lefeküdtem. Amikor felébredek, az egészen soha nem teljes sötétben (van fény: az utcáról, az égből, a kereszteződés túloldalán álló házakból, kevéske fény az ablaktáblák között), a so-

ha nem teljes csöndben (ritkán vannak autók, néha hangok) látom a nyitott füzetet és a lámpa világító kúpját és a papíron a demarkációs vonalat a sorok rebbenő sötétje és a merev fehér rész között, aminek mindjárt és újból, annyi nehézség árán neki kell gyűrőköznöm, hogy majdan szinte teljesen eltüntessem.

7. Leülök ehhez az íróasztalhoz, kinyitom a füzetet

Leülök ehhez az íróasztalhoz, kinyitom a füzetet, így indul be a reggeli munka. A lámpából jövő fénykúp jobb kéz felől, az íróasztalról árad szét, rávilágít a falnál elhelyezett Lundia-könyvállványra. És mint a fény gyenge visszhangja, azon a falon, amelynél az ágy áll, ott van a felébredés után rögtön felkapcsolt falilámpa.

Látom a sötétbarna lakkozású szekrényen tükröződni a falilámpát és visszfényt, visszatükröződik az ágy, a párnák, a kép kicsit homályos, mintha esőáztatta üvegen át; a megvilágítás három útszakaszából, melyek a prózát az emlékezetpályára terelik, az első:

— a párnák fölötti derengő fény, a leggyengébb, sápadt és fátyolos, hogy ne bántsa a szemet;

— majd az az erős sárga fény, amely odaláncol a papír felületéhez;

— végül a napé, amikor minden újra visszaváltozik jelenvalóvá, tágan értelmezve érthetlenné.

A jobboldali, az ablakkal párhuzamos falnál áll a két Lundia-könyvállvány egyike (a másik a hátam mögött van). A lámpa fényén túl, a félhomályban, a polcokon a középkori költészet legjavát látom: trubadúrokat, trouvère-eket, szicíliaiakat, a „dolce stil nuovo” költőit, a Minnesängereket, portugál lírikusokat, és spanyolokat, katalánokat, latinokat, gallokat ..., valamint a reneszánsz költészetét, manieristákat, barokk szerzőket, az angol „metafizikusokat” ...

az utóbbi húsz (vagy több) év alatt, főként 1970-es, USA-beli tartózkodásom óta felgyűlt kis kincstárat. Valójában semmilyen ritkaság nincs e „kincstárban”, sem drága darab, de ez a könyvállomány, főként ami a trubadúrokat illeti, nem elhanyagolható munkaeszközt jelent számomra (számos szöveg fotomásolatban van meg). Egyszer rámjött, hogy gondolatban végigvizsgálgassam a tartalmat (fősvény reflex) és a sorrendet, a kötetek elrendeződését a polcokon, az egymásmellettség létrehozta kapcsolatokat közöttük, a szomszédosságból eredő családi viszonyt, amely oly nagy szerepet játszott jelen-

létük belső jelentőségében, hozzáférésükben: miután elmélkedtem róluk, miután újraolvasom, miután *Tervem* eme ágában felhasználtam őket, az, hogy lemetszett faágként a mai napig túlélnek, mielőtt mindről megfélemedkeznek (és a közelségnek, a meghittségnek ez a sajtós értelme): egy tanulmányt a *szonettformáról*.

A trubadúrok (legalábbis azok, akik a könyveken keresztül a birtokomban vannak) tőlem balra helyezkednek el, a mindig elzárt radiátorokkal szemben, a lehető legközelebb az ágy fejéhez.

Homályosan látom Marti de Riquer monumentális antológiájának három kötetét, a kék, a bézs és a vörös borítót, a svájci kötésű Kolsen-féle Giraut de Bornelh-t (ez egy reprint), Arnaut Daniel legújabb, negyedik, szürke és szörnyű méretű kiadásának dupla kötetét, az elmebajossá váló filológia gépezetének eme főművét, benne a szerző, Maurizio Perugi aprólékos, obszcén, elbűvölő és majdnem megindító értekezésével a *cornar* igéről, ami Alixot annyira megneveztette.

Egészen fönt a polcon, fehér kötésben, kiáll a sorból, ott van Jean de la Ceppède *Teorémáinak* fac-simile kiadása: ő nem *A becsületes bálna* Ceppède-je, akinek utcája van a Jardin des Plantes közelében, hanem az, aki Aix parlamentjében Cesar de Nostredame és Louis de Galloup de Chasteuil barátja volt.

8. Hajnalról hajnalra, észrevehetetlenül

Hajnalról hajnalra, észrevehetetlenül jutottam el ehhez a kezdéshez, sokkalta nehezebben, mint a naponkénti újrakezdés, amikor a fekete sorok beindulnak a papíron, mivel irreverzibilis kezdésről van szó, lehetséges megismétlés, visszaérés nélkül, minthogy ez annak az írástevékenységnek az *abszolút kezdete*, amit írni megfogadtam az első, könyvem élére s olvasói szempontból materiális elejére helyezett töredék, az „Előszó” végén:

„Megpróbálni megmagyarázni (és egyúttal a magam számára megmagyarázni) azt, ami ez lesz.”

Az ez az, ami kicserélte 'a nagy londoni tűzvész' című megálmódott, lehetetlen, árván hagyott *kettősre* a másik *Nagy Londoni Tűzvészt*, aminek egy igazi regénynek kellett volna lennie, és a *Tervet*.

De ha ilyen szavakat írok le, mint *elkezdeni írni azt, ami ez lesz*, nyilvánvaló, hogy közvetlenül nem írtam le *azt, ami ez most*, mivel ha az adott félhomályos órán, amint vállaltam, leírtam példá-

ul, a mai meleg, nedves, száraz napon, úgy gondolom, meglett amit állhatatosan a 'nagy londoni tűzvész' névvel jelölök, s ekkor feladatokat már félig be is fejeztem. Ám tulajdonképpen az *ez* nem lenne semmi. Amivel azt akarom mondani, mától megtehetném, hogy egy pontosan tíz szóból álló mondatban leírom: „A nagy londoni tűzvész' a ..... lesz”, de egyúttal világos, hogy 'a nagy londoni tűzvész' csak akkor lesz meg, amikor befejeződött (ha ez soha van is: ezen állítás tautologikus, persze, de nem csak az), azaz csak ha eléggé messze jut el ahhoz, hogy elmondottá lehessen (ez esetben, mivel adva van, aminek lennie kell, azt mondhatom mindenesetre bármi történik is, az szükségszerűen befejeződik); ebből következik, hogy e meghatározás, e programot előíró mondat végét (az itt hiányzó négy szóval együtt) csak a könyv vége felé írom majd le, feltéve, hogy lesz alkalmam mindent végigírni (előfordulhat, hogy ez egybeesik a feltételezett majdani létezéssel, de egyáltalán nem bizonyos)

Ezért van, hogy az írni-kezdem-azt-ami-ez-lesz valami olyasminnek a kezdete, ami nem maga az elbeszélés, hanem az, ami a teljes elbeszéléssel fejeződik majd be, ami aszerint halad előre, ahogyan írom. Az írás jelenideje végigkíséri.

Tehát megkísérlem, hogy megoldjam annak elmondását, amit csinállok, ami elmondódik és elbeszéli magát ebben a könyvben, azokon a helyeken és azokban az időpontokban, amelyekről korábban már írtam egy keveset (meg egyebütt és máshol is, ha netán kihagynám őket). Itt a legnagyobb nehézséget számomra az jelenti, hogy számításba vegyem: ez csak akkor lehetséges, ha egyszer sem állok le azzal, amibe belekezdtem (legalábbis hosszú időre soha), és ezt sajnos és ismételten (nem első kísérletemről van szó) belül ma még semmi nem garantálja.

Ezért haboztam annyit és olyan sokáig az újakezdés időpontjának megválasztásában. De arra is szükség van, hogy soha ne engedjetelek a kísértésnek (elrejtteni a változatokat, elleplezni a gyengeségeket, az összefüggéstelenségeket, a szándékolatlan homályosságokat); a jelen idejű nyomjelző sorok (nyomuk jelenidejűsége) az egyszerű, irreverzibilis kifejlésben szükségszerűen csak úgy képezhetők ki, ha nem megyek vissza előre, ha nem javítok, ha lemondok a szimulálás, a rászervezés, az átgondolt szerkesztés oltalmazó távolságáról, ha soha nem lépek ki kísérletem saját idejéből.

Amit most Ön olvas, a könyv első ága; a reggel ága. Az ág (majdnem) hétköznapi prózai cikkelyekből áll (jelenleg főleg jövő időben), pontosabban a korareggeli idő egy (legfeljebb két) zárt egységéből, soha nem lépve túl az éj és a reggel határain (zárt ablaktáblák, a lámpánál, a napvilág fénye előtt).

A cikkelyek áthatják és át fogják hatni életem jelenidejét, ahogy a nappal fénye szakadatlanul ostromolja a sárga fénykört a kezem körül.

A füzetemben dátumozom őket (nem az 1., az olvasható változatban, amely valamelyes késéssel követi őket), mindig leálllok velük az ezzel lezárt *reggel* végén, bármilyen is legyen tartalmuk befejezettségi állapota; és a sorrend megváltoztatása nélkül reprodukálom őket, úgy, ahogy megalkotásuk időrendje előírja, a cseppek egymásutánjában, ahogy az éjszaka a papírra hull, nem véve tekintetbe semmilyen más elsőbbségi relációt, kizárólag az időt, ahogyan a cseppek hullanak, kiszabott rendben. Egyéb hétköznapi mozdulatokhoz hasonló: felkelni, felöltözni, borotválkozni, enni.

Ilyen annak az írástevékenységnek a kezdete, ami ez lesz.

9. A reggeli ággal párhuzamosan

A reggeli ággal párhuzamosan, noha ritkábban, mert még nagyobb nehézségekkel (minden okom megvan rá, hogy ne jussak el ahhoz, hogy elkezdjem elmondani), volna egy másik elbeszélő ág, amit pillanatnyilag *az este ágának* neveznék. Megpróbálom, hogy az éjszaka kezdetének azokba az óráiba is berendezkedjek, amelyek igazán a mieink voltak, még előtte a hosszú és teljes éjszakának, hiszen az éj kizárólag őhöz tartozott (a betegség, a *melankólia*, de a gondolkodás, a *fotográfia* miatt is) (és ezeket az órákat, most, teljesen mindegy, milyen álommal, ki kell iktatnom; csak nem látni senkit nyolc után; nem venni fel a telefont; nem lenni itt).

A környező, a megelőző vagy a következő órák, évszaka váltogatja, a napnyugta, ahogy alábukik, majd a fény elszivárgása, ezek az órák közös, osztatlan házastársi tulajdonukat képezték. Megpróbálom majd, mint a reggeleket, enyémekeként kitölteni őket, narrációval: egy másik *Terv*, amelyet félbeszakított a halál, elbeszéléssel: az övével.

Jegyzetek

6. Négy vietnami „Madame Sang” kétszersült

Azzal ellentétben amire az (oroszléletemben) rendkívül *perfektív* leírásmódomból következtethetnék, a kétszersületes reggeli (ami éppúgy lehet morzsolható kínai sütemény vagy lekvárba mártott egyszerű Clément keksz is (kivételesen, néhány reggel, az Alésia áruházban tett egyik kirándulás után *Scottish short-cakes* (ez a (kelta) ihletés a *Trou-Mad*-okhoz hasonlít, csak a formája és a halmazállapota tömörebb (a különbség, és itt a ragadós hatásra gondolok, minden kétséget kizárva még jobban érezhető a *baps*-eknél, az önmagáért való ragacsosság jelenvalóságainál, ezek a Saki néni kedvencei, de én még soha nem kóstoltam őket))) és az oldódó kávé meglehetősen újkeletű gyakorlat, a próza munkálatába beépített szükséges ténykedés, és menetrendje, mint ma is, változó. Amikor beköltöztem a La Harpe utcába, több mint egy évvel ezelőtt (1979 elején), legelőször valamilyen remek kávét kerestem a környéken, a reggelekre, a felébredés utáni egy-két órára, egy olyan *Nagy Tejszíneset*, ami *Két Vajasat* (vagy a *Két Foszlósat*) és — immáron régi szokás szerint — valamely angol regényfejezet olvasását kísérhetné. Erről gyorsan le kellett mondanom.

Mert a kávézők még a Clichy tér környéki negyedhez képest is, ahonnan jöttem volt, egyre később nyitottak ki, ami arra kényszerített volna, hogy majdnem nyolc óráig kitoljam az ébredést (ez számomra lehetetlen) vagy hogy várakozzak, amit nem szeretek. Belenyugodtam a pékségben történő kifívásárlásba (kompenzálás címszó alatt unilaterális módon megítélt kárpótlásként áttérjem a közönséges kifliről a vajaskiflire). A Saint-Germain sugárúti pékséget előbb a Parcheminerie, majd a Boutebrie utcán át értem el. A *Kifli* eszménye (és természetesen a párizsi kifliről van szó, a vidéki kifli, az összes városban, ahol kísérletet tettem vele, csőd), az a kifli amelyet *Archetipikus Vajaskifli*ként határozhatunk meg, a következő jellemzőket mutatja: igen hosszúra nyújtott rombusz, a két végén lekerekítve, a teste nagyjából egyenes (míg a *Közönséges Kiflinek*, és csak ennek, holdsarlószerű, otromán jellege van) — aranyárga — testes nincs kisütve — nem túl fehér és nem túl lisztes — a héja, amely körülveszi vagy inkább egybefogja, a papíron keresztül odatapad az ujjakhoz — megfelelő hőmérséklet (újramelegítve, ami talán használ a „készételeknek”, a szárnyasoknak vagy annak a megnevezhetetlen jószágoknak, amit a franciák „pizzának” neveznek, a kifli kívül síkossá válik, ami szörnyű, és avas lesz az íze a vaj miatt). Három fő elemből áll, a fiatal homárhoz hasonlóan három húsos, egymáshoz illeszkedő egységből, amiket lágy héj fed. A kifli-homár homomorfológiában a központi rész a ráktest, a szélső részek az olló nélküli lábak. Ez egy rendkívül stabilizált homár, lényegében egy *Formális Homár*. Ahhoz, hogy a kifli tökéletes legyen, annyi kell, hogy amikor eltávolítjuk a „lábakat”, ezek könnyedén váljanak el a „testtől”, leválasztva ezzel a keményebb rücsköket és kibontva a kifli belső húsát, ily módon erőlködés nélkül jutunk hozzá a kifli belsejéhez, morzsák nélkül, hangtalanul, anélkül, hogy széttépődne. Ennek az összefüggésnek a felfedezését bátran tulajdoníthatom magamnak (legalábbis még nem találkoztam 'időben megelőző plagizátorral'), ezért javaslom, hogy nevezzük a *Vajaskifli roubaud-i törvényének*.

Napjainkban természetesen majdnem lehetetlen az axiómának megfelelően megalkotott konkrét kiflire lelni, olyanra, amilyenről álmodozom. Az ideális kifli talán soha nem is létezett, csak határesetként volt jelen, olyan formai lényegként, melyhez a valóságosan létező kiflik csupán közelíthetnek? A sugárúton lévő pékség kiflijei, a negyedben mégiscsak ezek a legjobbak, az eszmény szerény megközelítését testesítik meg. De mégis örültem annak, hogy rátaláltam a helyre, hisz a modern kifli általános érdemtelenége annyira letaglózó. ma léteznek pékségek, (neveket mondhatnék!), ahol meg nem engedhető módon tegnapelőtti kiflikkel szolgálnak ki (hallgatólagosan és hagyományosan harmadosztályú szállóknak, valamint filléres és közepes kávézóknak rakják el őket). Színtelenek, töppedtek, frissességüket veszítettek, kellemetlen ragúak, olyanok, mint a másodlagos frissességű óceáni halak egy Jura vidéki halkereskedésben augusztus tizenötödike táján a fagyasztógép feltalálása előtt. vannak apró és egyúttal enyhén megégett kiflik; azok, amelyeknek nincs azonosítható formájuk a rosszul kisütött tészta miatt; a különösen visszatetsző kiflik, amelyek héját cukor hozzáadagolásával tettek enyhén édeskéssé (ezek nagyon alattomos dolgok, mivel egy futó pillantás általában nem elegendő a felismerésükhöz — az első kiköpött falat után el kell dobni őket); azok, amelyeken a szégyenletes kinövések úgy meredeznek, mint a facipő orra. Ésatöbbi, ésatöbbi. Többnyire egy tizedmásodperc elegendő valamely pékség felbecsülésére, elég egy gyors pillantás a kiflisrekeszre; sajnos ki kell jelentenem az igazságot: Párizs ebből a szempontból egyre inkább a borzalmak műzeumává alakul át (párhuzamosan a baguette-ek, attól tartok, feltartóztathatatlan hanyatlásával).

Ezen időszakom péksége (mint a korábbi, Clichy utcában, a Tranchant pékség), úgy látszik, valami túlélő: sikerült megőriznie egy olyan friss tejessaláta illatú (a „lusta-kövérszöke” típusból), lágy, tehénszemű, báva kifliáruslány régi hagyományát is, akinek a húsa mintha koraéron, rejtett, részleges hasonulás eredménye volna a kemence szájából titkon kicsent roppant kiflimennyiséghez; arca csak azért telik meg némi elevenséggel, hogy a ráismerést jelezze nekem, mióta lelki testvérét a kifliimádót azonosította bennem; ez szellemileg arra ösztönzi, hogy egy napon majd változatlan (tisztán elvből változatlan, mivel azt viszem el, amit adnak) kérelemformulámra, „két nem túlsütött vajaskiflit legyen szíves”, így válaszol: ma reggelre négy kiflit?; és arcának még nem száraz felülete egy pillanatra megremeg, mielőtt visszarendeződne síma öntőformájába. Ám csöndes intéseim ellenére soha nem jut el két elem összekapcsolásának következő változatáig: „négy jól kisütött kiflit?”. A papírba göngyölt, meleg kiflikkel a kézben meglehetősen sietve térek vissza, mivel fontos, hogy a kívánt pillanatban még langyosak legyenek a fogam alatt. A kifliévésnek van egy optimális pillanata, a kifli „machiavelliánus pillanata” (a pococki felfogásban); a mozdulatok rituáléja és egy belső rákészülés társul e művelethez.

Egyébként a kifliévőknél (általában beszélek a kiflikről, tehát a közönsége-sekről épp úgy, mint a vajasokról) két párt néz farkasszemet egymással: a száraz párt és a nedves párt. Ami engem illet, én a nedves párt száraz szárnyához tartozom. Ez a következőt jelenti: miután készítettem egy csésze nem forró, csak meleg tejeskávét (a tejtől még nem szoktam el), majd a kibontott kifli (a tökéletes kiflit tételezzük fel, tehát azt, amely kielégíti a Roubaud-törvény leírásában szereplő követelményeket) egyik szárnyát (vagy inkább lábát (tartsunk ki a metaforika belső egészségessége mellett)) úgy áztatom be, hogy átítatódjék, hogy teleszívja magát,

hogy meglágyuljon, de ne foszoljon szét, *ne bomoljék szét*. Ugyanezt megcsinálom a másik lábbal, majd a test kibontott központi részével is (a bal lábbal kell kezdeni!). Ha a kifli tökéletes volt, (és ez vitathatatlanul egy teszt, a tökéletességi fok mérése), (a kifli Roubaud-skálája), gondosan ügyelve arra, hogy a visszafogott mozgulatok kifogástalanok legyenek, a csésze alján a kifli eltűnésének nem maradhat nyoma. *Egy igazi kifli soha nem múllik szét*. Egy túlzottan kifli, ami mint esőben szétmállott kartonpapír egy üres külvárosi telken, ugyanannyira vagy majdnem annyira taszít, mint amennyire a másik, a túl száraz, ha a számhoz ér, sért: mint ahogy a gyöngye vízsugár, nyáron, este, a tengerparton, az erős melegben, amivel a port lelocsolják a kávézás helyén, a teraszt, így tartósítván a szárazságot, s mint ahogy a platánok és az árnyak és a virágok és a föld nyers illata összeszorítja a nosztalgikus szívet, s a kávézós hely valódi nedvessége adja meg a valódi aromát, a kifli valódi megbízhatósága hiteti el velünk egy bizonytalan pillanatra egy jó nap lehetőségét. Látható, hogy a lemondás a kifliről komolyan megszentelte a prózát; de ezért nem vártam rekompenzációt.

8. *Feltéve, hogy lenne időm mindent végigírni*

E könyv egyedüli rejtélye (néhány rejtvényt kivéve, amik közül egyet-kettőt nem értek) itt van: a definíciós mondatból hiányzó négy szó, amikor majdan leíratik, olyasvalamiről fog beszélni, ami akkor, ha odáig eljutok, bizonyosan egészen nyilvánvaló lesz az olvasó számára. Igazából nem is rejtély ez: keresni nincs mit, mert amit keresnénk és ami a mondatból hiányzó szavakat elrejt, most még nincsen, s amikor majd meglesz, e szavak többé már nem lesznek rejtélyesek.

A rejtély tehát másutt van: abban, ami a kezdés alatt álló elbeszélés törekvése következtében olyan zárójelet követel meg, mint ez itt, amelyet tényleg utólag illesztettem be:

... világos, hogy a nagy londoni tűzvész csak akkor lesz meg, amikor befejeződik, ha ez soha is van, azaz ha eléggé messze jutott el ahhoz, hogy legyen *(amely esetben bármi történik is, az szükségszerűen befejeződik)*,

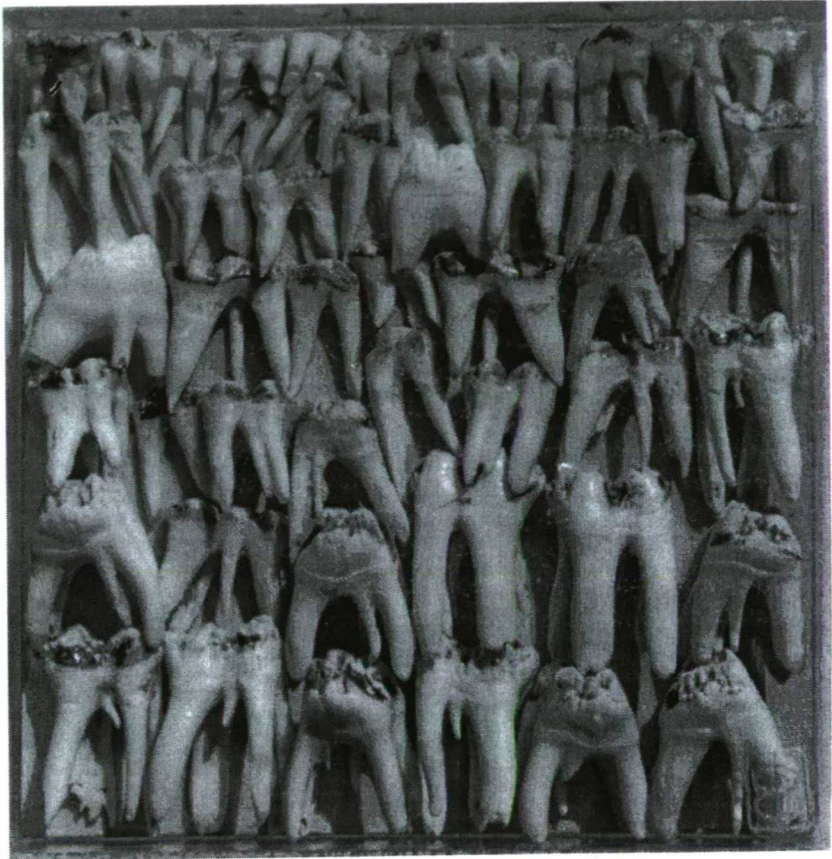
és az írottak formájára vonatkozik, arra, ami esetlegességeken keresztül, mint egyetlen egészet megalapozza. Kitarok mellette, ebben a *beszúrás*ban, még igen közel van az elejéhez, pontosabban ahhoz, amikor még nem tudom, hová fog vezetni (a forma számára feltétlenül szükségesként egy minimum, egy minimális prózamennyiség le van fektetve), és meglehetősen kevésbé érdekel, hogy ez a kitartás néhány leleményes olvasót előzetes megfejtésre ösztönöz; merthogy szó sincs rejtélyről, sem rejtvényről, amit fontos megfejteni.

A különbségtételt rejtély és rejtvény között (ez utóbbit elbeszélésem kívánalmára találtam ki) később mutatom be (már le is van írva, de minden bizonnyal nem olvasták még, legalábbis ha a *beszúrások*at akkor olvassák, amikor a szöveg folyamatosságában előkerülnek). A rejtély az elbeszélés formai törekvéseire vonatkozik, amennyiben azt mondhatjuk, hogy a kommentált mondatból hiányzó szavak a tartalmi törekvést jelölik meg.

Ezt már egy korábbi cikkelyben közvetetten *mondtam*. Ha azt mondom, hogy formai törekvésről van szó, úgy gondolom, ez annyit jelent, hogy formai törekvésről van szó, úgy gondolom, ez annyit jelent, hogy a most még hiányzó, de később, ha a könyv megíratik, tisztán látható törekvés, mielőtt a befejezettséget elértük (és felfogtuk), legalábbis amennyiben megfelel a definíciónak, megadja majd azt a jelentést az elbeszélésnek, amit *formális jelentésként* neveznék meg. És az elgondolás — miatta tartok ki a szükséges, szigorúan vett elbeszélésen túl formájának rejtélye mellett (az elgondolás egyébként számomra a költészetben is alkalmazható) — nem más, mint hogy a formális jelentésnek döntő súlya van a jelentés minden egyéb modalitásával szemben, különösen azzal szemben, amit szokványosan a jelentés szóval jelölnek.

A definíciós mondat fel nem tárulkozása kísérlet arra, hogy a (szokványos felfogás szerinti) jelentésre való törekvést közelítsük a formai törekvéshez (következésképp a *formális jelentésre* törekvéshez, ha tudnak követni), egy másik, összehasonlítható formális jelentésként adva meg neki valamit (e kettő nem független egymástól). Ami annyit tesz, hogy végső soron a rejtély kettős; lévén második arca, valamikor az első, a tulajdonképpeni, az észlelt és háttérbe tolt formai rejtély felbukkanhat.

E mostani *beszúrás*nak nincs szerepe az elbeszélésben. Most veszem észre, hogy abban a nem-tudásban, amelyben írásom esetleges befejezését illetően leledzem — az önkéntelen megszakítás esete, mielőtt a befejezés lehetséges (tehát bizonyos) lenne, s feltéve, hogy mindennek ellenére a töredékes állapot, amiben a nagy londoni tűzvész maradna, tehát ez az eset nem jelent akadályt az egész kellő kirajzolóadásában — egészen bizonyosan nyitva akartam hagyni a lehetőségét, hogy megfejtethető legyen az, amit a múlt irrealitása felad. Úgy tűnik, ez mintha azt akarná mondani, hogy a *Terv* és a *Nagy Londoni Tűzvész* összes megelőző megalomán változatában közös, együgyűnazon, tudatosan gyengített, lerontott, nevetségessé tett és küszködő ösztönzés bennem marad és a bukás bevallására szed rá; mindennek ellenére ilyen rejtett eszközökkel megkísérli a túlélést. Bár egyre nevetségesebben, valószínűleg egészen a halálig el fog kísérni. Elég annyi, hogy a jelentésre való törekvés létezik, hogy (majdnem) mindaz, amit írtam, hozzá illeszkedik; és a formai törekvés mindig és lényegibb módon van jelen, annyira, hogy a természete ráveti árnyékát minden (vagy majdnem minden) egyes előjövő sorra. Mivel a próza a sorokkal mozog, nem lehetetlen, hogy később ide új, pontosabb jegyzeteket iktatok be, kényelmesebbé téve a jelen stádiumban még alig latolgatható megfejtést.

ifj. Borbély Béla: Gyűjtemény II.